

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351

Механізми підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва в Україні

MECHANISMS OF SUPPORT AND DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN UKRAINE

ОЛЬШАНСЬКА Олена – аспірантка кафедри публічного управління та права, комунальній заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-8832-8192>

OLSHANSKA Olena – postgraduate student of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70, Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

Анотація. Стаття присвячена пошуку заходів підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва в Україні в сучасних умовах. В рамках цього реалізовано дослідження термінології державної підтримки, закордонного досвіду реалізації розвитку малого та середнього підприємництва, представлено пропозиції, направлені на покращення умов цієї сфери. Визначено, що під державною підтримкою малого та середнього підприємництва слід розуміти дієве управління з боку держави, яке передбачає створення спеціальних умов для розвитку бізнесу, зокрема, за допомогою формування стимулів та використання фінансових ресурсів. В статті визначено ефективні механізми підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва в розвинених країнах на прикладі Естонії та Ірландії. В результаті запропоновано наступні заходи підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва: охоплювати різні категорії ризику (громадяни, які втратили робоче місце у зв'язку зі скороченням штату або ліквідацією організації; громадяни, які перебувають під ризиком звільнення, наприклад, відправлені в неоплачувану відпустку або переведені на неповний робочий день; громадяни, які мають статус внутрішньо переміщених осіб); створення умов грантової підтримки підприємцям, діяльність яких спрямована на досягнення соціально корисних цілей, наприклад, соціально-значущих послуг (освітні, психологічні послуги, організація дитячого відпочинку, допомога людям з обмеженими можливостями, покращення умов їхнього життя та сприяння в адаптації); надання підприємцям бухгалтерських, податкових, аудиторських, маркетингових, правових та інших консалтингових послуг; впровадження інструментів зростання попиту на інновації та підвищення активності взаємодії малого та середнього бізнесу і науки (реалізація практики інноваційних ваучерів). Дослідження підтримки малого та середнього підприємництва дозволило сформулювати думку щодо можливостей швидкого ривку в інноваційному розвитку бізнесу, насамперед, за рахунок його стимулювання. Такий підхід веде до формування інноваційного суспільства, в рамках якого акцентується увага на стратегічному плануванні розвитку підприємницького сектору зі ставкою на стимулювання взаємодії бізнесу та науки, а також практичної реалізації економіки знань.

Ключові слова: державна підтримка, інноваційні ваучери, малі та середні підприємства, розвиток, стимулювання

Summary. The article is devoted to the search for measures to support and develop small and medium-sized enterprises in Ukraine in modern conditions. As part of this, a study of the terminology of state support, foreign experience in the implementation of the development of small and medium-sized entrepreneurship was carried out, proposals aimed at improving the conditions of this sphere were presented. It was determined that state support for small and medium-sized enterprises should be understood as effective management by the state, which provides for the creation of special conditions for business development, in particular, through the

formation of incentives and the use of financial resources. The article defines effective mechanisms for the support and development of small and medium-sized enterprises in developed countries using the example of Estonia and Ireland. As a result, the following measures for the support and development of small and medium-sized enterprises are proposed: to cover various risk categories (citizens who have lost their jobs due to downsizing or liquidation of the organization; citizens who are at risk of dismissal, for example, sent on unpaid leave or transferred to part-time work; citizens who have the status of internally displaced persons); creating conditions for grant support to entrepreneurs whose activities are aimed at achieving socially useful goals, for example, socially significant services (educational, psychological services, organization of children's recreation, assistance to people with disabilities, improvement of their living conditions and assistance in adaptation); provision of accounting, tax, audit, marketing, legal and other consulting services to entrepreneurs; implementation of tools for increasing demand for innovations and increasing the activity of interaction between small and medium-sized businesses and science (implementation of practice (innovation vouchers) The study of supporting small and medium-sized entrepreneurship made it possible to form an opinion on the possibilities of rapid development of business, primarily due to its stimulation, to stimulate the interaction of business and science, as well as the practical implementation of the knowledge economy.

Key words: *state support, innovation vouchers, small and medium-sized enterprises, development, stimulation*

Вступ. Необхідність постійного вивчення та оцінки діяльності малих та середніх підприємств як ключового елемента національної економіки зумовлена процесами трансформації суспільства та економіки. Це необхідно для розробки ефективних заходів, спрямованих на підвищення їхньої ефективності та модернізацію фінансової підтримки з боку держави. Мале та середнє підприємництво – це та галузь, на якій значною мірою тримається економіка багатьох розвинених країн. За допомогою малого та середнього бізнесу створюються робочі місця та випускається значна кількість продукції, відбувається розширення ринку послуг. Та незважаючи на потенціал цього сектору існують значні перешкоди, які гальмують його розвиток.

По-перше, малі та середні підприємства української економіки стикаються з недостатнім доступом до фінансових ресурсів. Банківська система нерідко виявляється недостатньо гнучкою та ризиковою для бізнесу, що ускладнює їхню можливість отримання кредитів. Поряд із зазначеною проблематикою відмітимо відсутність доступу до інноваційних технологій та недостатню підтримку наукових досліджень у розвитку нових продуктів і послуг, що зменшує конкурентоспроможність українського малого та середнього підприємництва на світовому ринку. Тож виникла потреба у формуванні механізмів розвитку та підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в питаннях підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва свідчать про постійну актуальність цієї проблематики та необхідність комплексного підходу до її вирішення. Багато науковців сходиться на думці, що малі та середні підприємства є ключовими для стабільного економічного розвитку країни та підтримки соціальної стабільності. Цьому є підтвердження як у працях українських вчених, так і зарубіжних. Сьогодні у світі акцент уваги з позиції розвитку малого та середнього підприємництва зміщено у бік інноваційного бізнесу. Розвинені держави готові підтримувати малий та середній бізнес, а особливо ті підприємства, що націлені на створення інноваційних продуктів та послуг. Для України це важливо, враховуючи не типову проблематику, пов'язану з військовими діями. Таким чином, вчені підкреслюють важливість пошуку унікальних рішень для зазначеної в певній мірі унікальної проблематики.

Мета статті ґрунтується на пошуку заходів підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва в Україні в сучасних умовах. В рамках зазначеної мети реалізовано дослідження термінології «державної підтримки», закордонного досвіду у реалізації розвитку малого та

середнього підприємництва, представлено пропозиції, направлені на покращення умов цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. В економічно розвинених країнах державна підтримка малого та середнього підприємництва означає створення умов, які сприяють розвитку підприємницьких структур через забезпечення їм організаційно-правових та фінансово-економічних можливостей [5].

Під державною підтримкою слід розуміти дієве управління сектором малого та середнього підприємництва з боку держави, яке передбачає створення спеціальних умов для розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема, за допомогою формування стимулів та використання фінансових ресурсів [2]. Згідно з Л. Прокопець, державна підтримка малого та середнього бізнесу охоплює будь-які заходи з фінансової підтримки підприємств, що створюють для них переваги, які можуть бути явними або прихованими, і мають конкретну вартість [6].

Розвиток сектору малого та середнього бізнесу в Україні відзначається значним потенціалом, проте його можливості ще не використані повністю. Активізація цього сектору є одним із ключових пріоритетів управління соціально-економічним розвитком країни [10]. Дослідники в галузі малого та середнього бізнесу аргументують, що успіх підприємницьких структур визначається умовами їхнього оточення. [3]. Український малий та середній бізнес вимагає державної підтримки. У сучасних умовах економічного розвитку приватний сектор, особливо індивідуальне підприємництво, потребує комплексного захисту. Для забезпечення майбутнього розвитку цих сфер необхідно розробити стратегії подолання негативних викликів [8].

Дослідження показують, що український уряд наразі впровадив програми, спрямовані на тимчасове полегшення та підтримку бізнесу під час воєнного стану. Основною метою таких ініціатив є максимальне зменшення фінансових обтяжень та стимулювання розвитку у складних обставинах. Проте на сьогодні важливим є також державне сприяння підприємницьким організаціям, особливо через відповідну законодавчу базу, фінансово-кредитне, матеріально-технічне, науково-методичне, інформаційно-консультативне та кадрове забезпечення підприємницьких організацій [4]. Ключовим для розвитку малого та середнього бізнесу, зростання торгівлі, а також надання фінансової та технічної підтримки для відновлення інфраструктури та реалізації соціальних програм є забезпечення стабільності та передбачуваності на ринку [1]. В системі регулювання країн Європейського Союзу важливим аспектом є державне прогнозування, програмування та коротко- та середньострокове планування [7].

В ракурсі складних умов, що сьогодні існують в Україні, пропонуємо впроваджувати ті заходи, що можуть швидко і ефективно реалізувати політику підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва:

- охоплення різних категорій ризику: громадяни, які втратили робоче місце у зв'язку зі скороченням штату або ліквідацією організації; громадяни, які перебувають під ризиком звільнення, наприклад, відправлені в неоплачувану відпустку або переведені на неповний робочий день; громадяни, які мають статус внутрішньо переміщених осіб;

- створення умов грантової підтримки підприємцям, діяльність яких спрямована на досягнення соціально корисних цілей, наприклад, соціально-значущих послуг (освітні, психологічні послуги, організація дитячого відпочинку, допомога людям з обмеженими можливостями, покращення умов їхнього життя та сприяння в адаптації тощо);

- надання підприємцям бухгалтерських, податкових, аудиторських, маркетингових, правових та інших консалтингових послуг. Так, наприклад, закордонний досвід показує ефективність надання безоплатної юридичної допомоги pro bono винахідникам та інноваторам, зокрема, через програму Patent Pro Bono, що може бути доволі актуальним у зв'язку

з повномасштабною агресією російської федерації проти України, а також із необхідністю розроблення стратегії післявоєнного відновлення України;

- впровадження інструментів зростання попиту на інновації та підвищення активності взаємодії малого та середнього бізнесу і науки (реалізація практики інноваційних ваучерів).

У рамках реалізації стратегічного плану розвитку бізнесу цей інструмент може створити фінансовий стимул для придбання зовнішніх інноваційних консультаційних послуг, впровадження нових технологій та покликаний покращити інноваційну діяльність за рахунок створення інновацій та нових можливостей для розвитку бізнесу [9]. Так, наприклад, програма «Initiative Innovation Vouchers» в Ірландії спрямована на підтримку малого бізнесу та вдосконалення його взаємодії з наукою. Відповідно до цієї програми інноваційні ваучери номіналом 5000 євро доступні для компаній, які передбачають удосконалення діяльності на основі інновацій, пропонованих постачальниками знань, до яких належать заклади освіти та науково-дослідні установи.

Заявку на інноваційний ваучер може подати будь-який представник малого та середнього підприємництва, зареєстрований у Комерційному реєстрі Естонії. Номінал ваучера складає до 4000 євро на одного заявника. Ваучером може бути сплачено до 80% витрат від повної вартості проєкту, решта 20% компанія оплачує самостійно. Тривалість проєкту має становити 12 міс., проте за потреби цей термін може бути збільшений, але не більше 18 міс.

В Україні наразі діє Програма інноваційних ваучерів, що відкриває для українських стартапів можливості для демонстрації своїх інновацій на міжнародних технологічних виставках, презентації власних проєктів перед впливовими інвесторами та настанови співпраці з міжнародними учасниками. Подання українських стартапів на міжнародному рівні здійснюється за підтримки партнерів Українського фонду стартапів, таких як Міністерство цифрової трансформації України, USAID Competitive Economy Program in Ukraine (USAID CEP), Western NIS Enterprise Fund (WNISEF), Global Innovation through Science and Technology (GIST) та інших. Проте подібна практика може бути більш ефективною за створення належних умов залучення науково-освітніх установ та організацій. І по суті закордонний досвід наголошує саме на цьому.

Висновки. Дослідження підтримки малого та середнього підприємництва дозволило сформулювати думку щодо можливостей швидкого ривку в інноваційному розвитку бізнесу, насамперед, за рахунок його стимулювання. Такий підхід веде до формування інноваційного суспільства, в рамках якого акцентується увага на стратегічному плануванні розвитку підприємницького сектору зі ставкою на стимулювання взаємодії бізнесу та науки, а також практичної реалізації економіки знань.

Список використаних джерел

1. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи : міжнародна колективна монографія / [редколегія, голова – д.е.н. В.В.Небрат] ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. К., 2023. 571 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf>
2. Дячун О., Нагорняк І. Стимулювання розвитку підприємництва в Україні в контексті європейських стандартів. Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем: монографія. Т.: ФОП Паляниця В.А., 2021. С. 85-89.
3. Загорський В. С., Ліпенцев А. В., Юристовська Н. Я., Мазій Н. Г., Акімов О. О. Фінансово-управлінські аспекти розвитку малого підприємництва в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2019, № 3 (30). С. 351-360.
4. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022, № 2(100). С. 3-11.

5. Поліщук Г. О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*, 2017, № 1. С. 146-154.
6. Прокопець Л. В., Губчак В. С. Особливості державної підтримки малого підприємництва в Україні та зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017, № 24. С. 71-76.
7. Прокопець Л. В. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*, 2018, Випуск 1-1 (44). С. 162-166.
8. Швець А. А., Світличина І. А. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Держава XXI століття: погляд молоді*, 2022. С. 450-452.
9. Cornet M., Vroomen B., Steeg M. Do innovation vouchers help SMEs to cross the bridge towards science? *The Hague: SPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis*, 2006. 50 p.
10. Poliatykina L., Samoshkina I. Priority areas of the small business activation in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, № 4(3), 2018. С. 228-234.

References

1. Vidbudova dlya rozvytku: zarubizhnyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy (2023). [Reconstruction for development: foreign experience and Ukrainian perspectives] : mizhnarodna kolektyvna monohrafiya / [redkolehiya, holova – d.e.n. V. V. Nebrat] ; NAN Ukrayiny, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrayiny». Elektron. dani. K. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/Reconstruction-for-development.pdf> (accessed: 30.04.2024), [in Ukrainian].
2. Dyachun, O., Nahornyak, I. (2021). Stymulyuvannya rozvytku pidpryyemnytstva v Ukrayini v konteksti yevropeys'kykh standartiv. Naroshchuvannya finansovo-ekonomichnoho potentsialu sub'yektiv ekonomichnykh vidnosyn yak osnova postupal'noho rozvytku terytorial'no-hospodars'kykh system [Stimulating the development of entrepreneurship in Ukraine in the context of European standards. Increasing the financial and economic potential of subjects of economic relations as a basis for progressive development of territorial and economic systems]: monohrafiya. T.: FOP Palyanytsya V.A., 85-89, [in Ukrainian].
3. Zahors'kyy, V. S. Lipentsev, A. V. Yurystovs'ka, N. YA. Mazyi, N. H. and Akimov, O. O. (2019). Finansovo-upravlins'ki aspekty rozvytku maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini [Financial and managerial aspects of small business development in Ukraine]. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky*, 3 (30), 351-360, [in Ukrainian].
4. Mel'nik, T. YU. (2022). Derzhavna pidtrymka ta stymulyuvannya rozvytku biznesu v Ukrayini pid chas diyi voyennoho stanu [State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law]. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya*, 2(100), 3-11, [in Ukrainian].
5. Polishchuk, H. O. (2017). Derzhavna pidtrymka rozvytku maloho pidpryyemnytstva: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid [State support for small business development: domestic and foreign experience]. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*, 1, 146-154, [in Ukrainian].
6. Prokopets', L. V. Gubchak, V. S. (2017). Osoblyvosti derzhavnoyi pidtrymky maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini ta zarubizhnyy dosvid [Peculiarities of state support for small businesses in Ukraine and foreign experience]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 24, 71-76, [in Ukrainian].
7. Prokopets', L. V. (2018). Mekhanizmy derzhavnoho rehulyuvannya pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti [Mechanisms of state regulation of entrepreneurial activity]. *Naukovo-vyrobnychy zhurnal «Biznes-navihator»*, vol. 1-1 (44), 162-166, [in Ukrainian].
8. Shvets', A. A. Svitlyshyna, I. A. (2022) Problemy rozvytku maloho ta seredn'oho biznesu v Ukrayini v umovakh voyennoho stanu [Problems of the development of small and medium-sized businesses in Ukraine under martial law]. *Derzhava XXI stolittya: pohlyad molodi*, 450-452, [in Ukrainian].
9. Cornet, M. Vroomen, B. and Steeg, M. (2006) Do innovation vouchers help SMEs to cross the bridge towards science? *The Hague: SPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis*, [in English].
10. Poliatykina, L., Samoshkina, I. (2018). Priority areas of the small business activation in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(3), 228-234, [in English].